

*С. О. Шосталь,
аспірант кафедри економічної теорії та історії економіки,
Національна академія державного управління при
Президентіві України*

ДЖЕРЕЛА ТА НАПРЯМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Визначено пріоритети в інвестиційному процесі, які забезпечили б найбільш високий рівень його ефективності. Наведено науковий, обґрунтований і рекомендований для практичного використання комплексний механізм залучення іноземних інвестицій, який спрямований на створення сприятливого інвестиційного клімату й підвищення інвестиційної активності.

Priorities are certain in an investment process, which provided the most high level of his efficiency. To bring scientific over and the complex mechanism of bringing in of foreign investments, which is directed on creation of favorable investment climate and increase of investment activity, is recommended for the practical use.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційні процеси.

Key words: investments, investment activity, investment processes.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Дослідження проблеми інвестування економіки держави обумовлено тим, що інвестиції торкаються найбільш основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання в цілому. У сучасних умовах інвестиції виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях. Активізація інвестиційного процесу є одним із надійніших механізмів соціально-економічних перетворень у державі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР

Дослідження проблеми забезпечення економіки України інвестиційними ресурсами в сучасних умовах присвячено науковій праці таких уче-

них-економістів, як Я. Жаліло, Н. Жиліяєва, С. Кулицький, О. Лисенко, Н. Омелянич, А. Сменковський [1; 3—4; 6—7], де висвітлено питання пошуку резервів зростання економіки шляхом створення привабливого інвестиційного середовища та активізації інвестиційних процесів. Але недостатньо вивченими залишаються питання покращення інвестиційного клімату, підвищення ефективності капітальних вкладень та активізації інвестиційних процесів у національній економіці.

Негативні тенденції в інвестиційній сфері вітчизняної економіки обумовлені такими чинниками:

— підвищенням ризиків інвестування через політичні спекуляції щодо перегляду результатів приватизації держмайна та поширення процесів судового розгляду минулих приватизаційних справ;

— зміною структури розподілу фінансових результатів вітчизняних підприємств на користь поточного споживання;

— різкою зміною умов оподаткування та порушенням державою низки зобов'язань перед іноземними інвесторами щодо галузевих програм розвитку та політики щодо СЕЗ та ТПР;

— зменшенням інвестиційної

складової бюджетних видатків;

— спрямуванням приросту заощаджень населення, насамперед, на споживання, а не на інвестування через нерозвиненість фінансових ринків;

— різким підвищенням вилучення чистого прибутку державних підприємств, що суттєво знизило інвестиційну спроможність підприємств державного сектору економіки;

— недостатнім розвитком ринку цінних паперів та інших фінансових інструментів, системи захисту прав акціонерів, що не дозволяє більшості підприємств залучати фінансові ресурси через механізми фінансового ринку;

— відсутність чіткого визначення державної політики щодо відносин з приватними інвесторами при реалізації суспільних проектів [3; 4; 7].

Тому однією з найважливіших умов ефективного функціонування національної економіки є повноцінне її забезпечення фінансовими ресурсами. За даними Міжнародної фінансової корпорації (МФК), в Україні, 60 % інвестицій здійснюються за рахунок внутрішніх джерел підприємств: амортизаційних відрахувань та прибутку [6].

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є розробка науково обґрунтованих пропозицій та практичних рекомендацій, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів в економіці держави.

Предмет статті: механізми створення науково обґрунтованих пропозицій та практичних рекомендацій, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів у економіці держави.

Для досягнення поставленої мети були поставлені такі завдання:

— проаналізувати нормативно-правову базу щодо регулювання пропозицій та практичних рекомендацій, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів у економіці держави;

— дослідити стан наукової літератури у сфері інвестиційної політики держави;

— розглянути окремі механізми реалізації інвестиційних процесів в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ З ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАННЯ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

З метою створення сприятливих умов інвестиційної діяльності та зростання обсягів залучення недержавних інвестицій в економіку України, до проекту Податкового кодексу включені розділи та статті з питання застосування спеціальних режимів оподаткування у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку, у яких передбачається наступне.

Зокрема, суб'єктам господарю-

вання, що впроваджують інвестиційні проекти у СЕЗ буде надаватися державна підтримка шляхом надання інвестиційно-інноваційного податкового кредиту з податку на прибуток підприємства строком на три роки. Зазначені норми проекту Податкового кодексу викликали неоднозначне сприйняття як платниками податків, так і зацікавленими центральними органами влади, оскільки на даний час не набрали чинності спеціальні закони України з питань створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон та територій пріоритетного розвитку. Через відсутність на даний час законодавчої бази для застосування спеціальних режимів оподаткування у СЕЗ та на ТПР, не опрацьований чіткий механізм практичного застосування таких спеціальних режимів та не визначене коло суб'єктів, які будуть його використовувати. Це може спричинити до використання окремими суб'єктами господарювання, що здійснюють інвестиційну діяльність на вказаних територіях, різноманітних схем ухилення від оподаткування та мінімізації ними податкових зобов'язань [7, с. 151—153].

Стримуючим чинником є інвестиційний клімат, який продовжує залишатися несприятливим через політичну та економічну нестабільність, високий рівень криміногенності підприємницької діяльності, що змушує іноземних інвесторів здійснювати обережну політику у сфері інвестиційного співробітництва з Україною. Отже, необхідні додаткові заходи щодо зниження впливу негативних чинників на інвестиційний клімат в Україні, серед яких досягнення національної згоди між різними соціальними групами, політичними партіями з приводу вирішення загальнонаціональної проблеми виходу України з економічної кризи; вирівнювання економічних показників та боротьби з інфляцією; розробка правової бази інвестування; радикалізація боротьби зі злочинністю; створення конкретного механізму надання податкових пільг банкам, іноземним інвесторам на довгострокові інвестиції з метою компенсації втраченого обороту капіталу.

Україна потенційно може бути однією з провідних країн із залучення іноземних інвестицій, оскільки цьому сприяє її величезний внутрішній ринок. Проте цьому перешкоджають політична нестабільність, недосконалість законодавства, нерозвиненість виробничої та соціальної інфраструктури, недостатнє інформаційне забезпечення, через що Україну віднесли до групи країн з найбільшим інвестиційним ризиком.

Інвестиції формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі та зумовлюють конкурентні позиції на світових ринках, є основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому. Під час

економічної кризи інвестиційна діяльність в Україні значно знизилась. Великого значення для посилення інвестиційної активності набувають законодавчі гарантії для інвесторів. Особливу роль в активізації інвестиційної діяльності повинно мати страхування інвестицій від некомерційних ризиків [5, с. 12—17].

Негативний ефект інвестиційної стагнації посилює падіння інноваційної активності промислових підприємств. Потенційних інвесторів, особливо іноземних, відштовхує неналаштованість бюджетного процесу на солідарне інвестування великомасштабних проектів і, особливо, ризикових наукоємних високотехнологічних інновацій. Залучаючи приватні інвестиції в економіку України, важливо постійно демонструвати, що держава не стоїть осторонь, а також вкладає інвестиції, вимагаючи адекватної економічної віддачі.

Для радикального підвищення продуктивності праці, ефективності та конкурентоспроможності національної економіки слід домагатися розвитку та примноження національного капіталу, який діє в прозорих економіко-правових рамках на благо нації, зміцнення національного інвестиційного потенціалу.

Відтак, принципово важливим стратегічним завданням повинно стати створення інвестиційно привабливого середовища, що сприятиме залученню інвестицій, в тому числі іноземних, у всі сфери та галузі економіки для подальшого соціально-економічного розвитку України, що й буде предметом наших подальших наукових досліджень.

Новий етап економічного розвитку України значною мірою визначається відносною фінансовою стабільністю, яка дозволяє здійснювати активну виробничу діяльність. Проте фінансова стабілізація в Україні може бути досягнута тільки за умови істотного збільшення зовнішніх інвестицій в економіку країни.

Світовий досвід показує, що для країн з незадовільним інвестиційним кліматом одним з найбільш реальних і важливих шляхів залучення інвестицій є функціонування спеціальних (вільних) економічних зон [2, с. 155].

Іноземні інвестори природно зацікавлені у новому плацдармі для отримання прибутку за рахунок обсягового внутрішнього ринку України, її природних багатств, кваліфікованої і дешевої робочої сили, досягнень вітчизняної науки і техніки, і навіть її екологічної безтурботності. Тому перед нашою державою стоїть складне і доволі делікатне завдання: залучити в країну іноземний капітал, не позбавляючи його власних стимулів і спрямовуючи його заходами економічного регулювання на досягнення суспільних цілей.

Отже, створення в зоні сприятли-

вого інвестиційного клімату, який визначається сукупністю політичних, соціально-економічних, фінансових, соціокультурних, організаційно-правових, географічних чинників, є одним з першорядних завдань на даному етапі інтеграції України у світовий простір [8, с. 13].

Одним з головних завдань для створення позитивного клімату є подолання побоювань іноземних інвесторів, які оцінюють міру ризику вкладень в економіку України, пов'язане із нестабільністю законодавства, яку зарубіжні спостерігачі пов'язують з незавершеністю системи управління країною, але більшою мірою з недоліками в економічній політиці та нерішучістю при проведенні економічних перетворень [1, с. 47].

Для вирішення даної проблеми необхідно створити стабільне законодавство, насамперед, у податковій сфері. Розробку таких нормативно-правових актів слід спрямовувати на довготерміновий характер, а отже, і максимально врахувати інтереси інвестора та інтереси приймача на перспективу.

Другим чинником, який впливає на рішення інвестора, є податки, пільги та система стимулів. Серйозним недоліком при розробці заходів по вирішенню описаної проблеми є слабка аргументація та опрацювання системи пільг, яка функціонує на території вільної економічної зони, зокрема, податкових, митних та інших їх різновидів. [1, с. 46].

Важливим чинником оцінки інвестиційного клімату країни є також обґрунтованість вибору території, на якій створена вільна економічна зона. Адже часто-густо такі території не мають на те об'єктивних передумов, якими є зручне розташування, достатній розвиток транспортної системи (наявність портів, аеропортів, залізниць, перехресть, автомобільних шляхів тощо), наявність необхідності ресурсного потенціалу для розвитку ВЕЗ та забезпеченість об'єктами інфраструктури для функціонування вільної економічної зони.

Це не тільки шляхи, а й зв'язок, і сучасні готелі, і зв'язок зі світом, які необхідні для того, щоб інвестор, потрапивши до вільної економічної зони, міг вільно розвиватися. Така інфраструктура, як, скажімо, наявність очисних споруд, води, тепла необхідна для того, щоб на цій території можна було створювати й розвивати виробничі об'єкти, об'єкти для послуг, для роботи на території вільної економічної зони [8, с. 16].

Отже, виникає кілька проблем, розв'язання яких дозволяє практично розпочати створення вільної економічної зони.

По-перше, це вдосконалення законодавчої бази. По-друге, прийняття державної програми регіонального розвитку, залучення в Україну інозем-

них інвесторів та створення вільних економічних зон. По-третє, розробка і прийняття методики техніко-економічного обґрунтування доцільності утворення вільних економічних зон. По-четверте, здійснення детального аналізу переваг та недоліків уже підготовлених проектів вільних економічних зон.

Ефективне вирішення перелічених проблем практично дозволить процвітати вільним економічним зонам. Досягнути цього можна лише враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід в даній сфері.

Досвід проектування, становлення та розвитку вільних економічних зон за кордоном показує, що:

- держава саме шляхом правових новацій досягає припливу зовнішнього капіталу з метою зміни існуючих соціально-економічних умов регіонального господарювання, використовуючи географічний та виробничий потенціал, механізм досягнення поліпшених соціально-економічних результатів, враховує особливості, що стосуються народонаселення, економіки та розміщення виробництва у конкретному регіоні;

- розвиток вільних економічних зон досягається завдяки реалізації загально-регіональних напрямків підвищення ефективності;

- зарубіжні інвестори надають великого значення політичній стабільності у державі — стороні, що приймає [3, с. 78].

Що стосується позитивних результатів, на які можна очікувати при розумній організації справи, то до них слід віднести забезпечення зайнятості та модернізацію робочих місць, залучення прямих іноземних інвестицій, нових знань і технологій, управлінського досвіду, активізацію науково-технічного обміну, ефективну діяльність у сфері міжнародного виробництва, сприяння структурним зрушенням та прискоренню соціально-економічного розвитку території тощо.

Отже, ґрунтовний аналіз інвестиційного потенціалу держави та позиціонування країни на світових ринках інвестицій в умовах глобальної інтеграції ринків капіталів має стати стратегічним завданням державної політики України.

Виходячи з потреб досягнення очікуваних результатів інвестування у пріоритетні галузі та вимог Указу Президента України, на наш погляд, слід вважати, що основні напрями інвестиційної політики на найближчі роки визначатимуться принциповими чинниками, що стосуються джерел і спрямування інвестицій:

- активізація інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання за рахунок власних і особливо залучених ресурсів;

- створення сприятливого інвестиційного клімату для всіх порядних і перспективних інвесторів;

- сприяння зростанню власних інвестиційних ресурсів у фінансово бідних підприємств;

- мобілізація всіх законних внутрішніх джерел інвестиційних ресурсів та підвищення рівня ефективності їх використання;

- посилення мотивів до накопичення громадянами грошових ресурсів і стимулювання їх інвестиційного використання в реальному секторі економіки;

- спрямування грошових ресурсів кредитно-фінансової сфери в інвестування реального сектору економіки;

- пріоритетне стимулювання інвестицій в основний наукомісткий капітал, особливо підприємств базових галузей;

- сприяння зростанню обсягів залучення іноземних інвестицій, особливо у формі техніки і технологій, для значного покращення матеріально-технологічної бази підприємств України.

Тільки реалізуючи зазначені орієнтири стратегії стимулювання інвестиційної діяльності в Україні можна значно збільшити продуктивність праці на підприємствах, підвищити ефективність та конкурентоспроможність національної економіки, зміцнити національний інвестиційний потенціал.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Реалізувати нову інвестиційну політику у повному обсязі неможливо без переосмислення їх джерел на користь внутрішнього інвестора. Зрозуміло, що процес залучення інвестицій пов'язаний зі стабільністю розвитку самої вітчизняної економіки, банківської сфери, довірою населення, стабільністю валюти тощо.

На шляху до реалізації даної політики держава має контролювати лише суми і своєчасність сплати обов'язкових платежів учасниками інвестиційного процесу. За державою залишаються функції законодавчого сприяння інвестиційному процесу, визначення пріоритетних для інвестування сфер (галузей або видів господарської діяльності, економічних зон тощо) і спрямування потоку інвестицій через їх стимулювання у такі пріоритетні сфери.

Суспільне виробництво держави характеризується складними економічними зв'язками. Для ефективного зростання виробництва одночасно мають розвиватись усі його сфери. Тому закономірно, щоб інвестиційний процес, на наш погляд, був не вибірковою, а суцільною. Також не повинно бути різних дискримінацій стосовно інвесторів будь-яких сфер.

Розмір інвестицій має бути вільним від державних регламентацій і визначатися угодою між суб'єктами інвестиційного процесу.

На наш погляд, участь у приватизаційних процесах має бути доступ-

ною і для малих підприємств, і для венчурних фірм та ін. Будь-які форми господарювання мають бути включені у приватизаційні, інвестиційні процеси, відповідно поінформовані тощо.

Україні не варто відмовлятися від спеціальних режимів інвестиційної діяльності. Успішне здійснення політики спроможне призвести до створення високотехнологічних кластерів в Україні, розширення експортного потенціалу держави та зупинення відтоку кваліфікованих спеціалістів за кордон.

Недоліки законодавчої бази, головним чином, полягають у відсутності чіткого визначення державної політики щодо відносин з приватним інвестором при реалізації суспільних проектів, важливих для економіки держави, повноважень відповідних органів влади вступати в державно-приватні відносини, законодавчо визначених критеріїв обрання приватних партнерів для реалізації суспільних проектів, важливих для економіки країни, можливості використовувати сукупність різноманітних відносин для успішної реалізації проектів державно-приватного партнерства.

Перспективи подальшого розвідок у даному напрямі. У подальшому доцільно розглянути стратегію підтримки залучення інвестицій в економіку держави та проаналізувати тенденцію розвитку СЕЗ і ТПР у зарубіжних країнах.

Література:

1. Борщевський В., Польова І. Формування регіональної системи залучення іноземних інвестицій // Регіональна економіка. — 2006. — № 4.
2. Герасименко С.С., Свистун-Золотаренко Л.О. Статистична оцінка привабливості регіонів. // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 12(42).
3. Жаліло Я., Сменковський А. Іноземні інвестиції та національний капітал: парадигма взаємодії / Я. Жаліло, А. Сменковський та ін. // Іноземні інвестиції та національний капітал: парадигма взаємодії: зб. наук. ст. — К.: Сатсганга. — 2001. — С. 28—33.
4. Жилиєва Н. Золоте правило інвестування // Економіка и жизнь. — 1992. — № 1. — С. 7—12.
5. Іваноньків О.О. Проблеми інвестування економіки України та шляхи вирішення їх // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 11. — С. 12—17.
6. Кулицький С., Омелянич Н. Інвестиційний клімат в Україні: міфи і реальність // Економічні реформи сьогодні. — 2000. — № 35—41.
7. Лисенко О. СЕЗ і ТПР як метод державного управління інвестиціями в регіоні // Кар'єра молодих державних службовців: матеріали наук.-практ. конф. — 2004. — С. 151—153.
8. Федоренко В. Інвестиції та економіка України // Економіка України. — 2007. — № 5.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2009 р.